

Kedvelt hőseink Tom Sawyertől Emilig

*Ajánlott irodalom feldolgozása a könyvtárban**

BAJINÉ TAKÁCS MARGIT

gyakorlo@kfrtkf.hu

Kölcsey Ferenc Református Gyakorló Általános Iskola

Kötelező és ajánlott olvasmányok 3-4.osztályban

Nem lehet kérdés, hogy olvasni hasznos.

A kötelező és ajánlott olvasmányokon keresztül végezheti el az oktatás a legfontosabb feladatainak egyikét: alsó tagozatban a tanulás tanítása mellett kiemelt feladat az olvasás-szövegértés fejlesztése.

Iskolánk, a Kölcsey Ferenc Református Gyakorló Általános Iskola könyvtára mintegy 36 000 könyvtári egységgel rendelkezik. Az állományalakítás fontos szempontja, hogy a könyvtár alkalmassá váljon a könyvtári órák és foglalkozások megtartására. Ennek érdekében a kötelező és ajánlott olvasmányokból 15–30 példány került beszerzésre, valamint az olvasmányok feldolgozásához szükséges értelmező szótárakból, idegen szavak szótárából is rendelkezünk 30-30 példánnyal. De nemcsak a hagyományos dokumentumok köre ilyen széles, hanem rendelkezésünkre áll egy projektor, valamint 5 internetelérésre alkalmas számítógép is.

A megvalósítás lehetőségei könyvtárunkban

Az olvasmányok megválasztása alsó tagozatban az osztálytanítók feladata, de természetesen mindig figyelembe veszik azt, hogy a könyvtárban az adott irodalom hány példányban található meg. Emellett fontos feladat a módszerek megfelelő megválasztása is. Az alkalmazott módszerek között szerepel az egyéni kutatás, a projektmódszer, a drámapedagógia, az ezt segítő digitális technikák lehetőségei.

Egy-egy olvasmány feldolgozásakor figyelembe kell venni a gyerekek és az osztály képességeit, érdeklődési körét. Nagy hangsúlyt kell fektetni a tanulók motiválására, az érdeklődés felkeltésére. A munkához ki lehet használni az internet adta lehetőségeket, a feldolgozás folyamán pedig nem kell tiltani a filmváltozatokat, hanem érdemes azokat beépíteni a feldolgozás menetébe. Iskolánkban hosszú idő óta gyakorlat, hogy a kötelező és ajánlott olvasmányok feldolgozásába a könyvtáron keresztül én is, illetve a könyvtár szakos hallgatóim is bekapcsolódnak.

* Jelen tanulmány megjelenik A fény éve nem fényévre: Hagományok és újítások a köznevelésben és a gyakorlati képzésben – Vezető pedagógusok és szakmódszertanosok országos módszertani konferenciájának konferenciakötetben 2015. október 9–10.

Az már önmagában is nagyon motiváló tényező, hogy nem az osztályteremben, hanem a könyvtárban kerül sor a művek feldolgozására. Alsó tagozatban a szervezés könnyebben megvalósítható, hiszen ott szinte minden tantárgyat egy tanító tanít, ezért gyakran előfordul, hogy ilyenkor egy-egy osztály egész délelőtt, akár 3–4 órában a könyvtárban tartózkodik, így a művek feldolgozását semmi nem szakítja meg. Mind a tanulók, mind a kollégák és természetesen a hallgatók és én is nagyon készülünk ezekre az alkalmakra.

A 3. és 4. osztályban iskolánkban a magyartanítók igényei szerint a következő művek kerülnek feldolgozásra: Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön, Lázár Ervin: A Négyszögletű Kerek Erdő, Eric Knight: Lassie hazatér, Erich Kästner: Emil és a detektívek, valamint Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai.

A feldolgozás lépései:

Írói életrajzok

A feldolgozás többnyire az írói életrajzok ismertetésével kezdődik. Ehhez általában valamilyen életrajzi lexikon megfelelő fejezetét használjuk (Kik írtak a gyerekeknek? Ki kicsoda a gyermekirodalomban?). Ennek eszköze valamilyen általunk összeállított feladatlap, amelyet csoportmunka formájában dolgoznak fel a tanulók, majd az eredményeikről beszámolnak egymásnak. Ilyenkor az irányítást az egyes csoportok veszik át, hiszen a beszámolójuk után feltesznek az osztálynak az általuk elmondottak alapján egy-három kérdést. Ezt nagyon változatos formában teszik meg: igaz-hamis állításokkal, mondatkiegészítéssel, kérdésekkel stb.

Cselekményvázlatok

A művek cselekményének felidézése különböző módszerekkel történhet: a Tom Sawyer kalandjaihoz a mű illusztrációjával szolgáló Kass János által készített grafikák szolgáltak. Itt párokban dolgoztak a tanulók, melynek eredményeként összefüggő mondatok hangzottak el, sőt a legügyesebb párosok úgy dolgoztak, hogy még egy, nem a képekhez illő mondat is becsúszott. Az osztálynak az volt a feladata, hogy ezt találja meg, és a hamis mondatot javítsa ki. Az ellenőrzés során használtuk a projektort, hiszen ezeket a képeket sikerült be is szkennelnünk. A Négyszögletű Kerek Erdő felidézésére a tartalomjegyzék szolgált, az egyes csoportoknak 2-2 fejezetből kellett beszámolniuk. Az Emil és a detektívek esetén a helytelenül felírt fejezetcímeket kellett javítani, míg a Kincskereső kisködmönél minden részből egy-egy jellemző részt olvasott fel az óra vezetője, a könyvtáros-tanár vagy a könyvtár szakos hallgató, a gyerekek pedig megkeresték a műben a megfelelő részt, és bekapcsolódtak a hangos olvasásba. Így minden fejezet cselekménye elhangzott és megbeszélésre került.

Jellemzési módok

A szereplők jellemzésére többnyire a műből vett idézetek a legalkalmasabbak. A tulajdonságokat a műből kerestük ki, majd ezt kellett felolvasni, lerajzolni, illetve a Tom Sawyer feldolgozásakor csak színeket használtak a gyerekek a szereplők külső jellemzésére. Egy sajátos jellemzési mód az, amikor azt kell kitalálni, hogy ki adhatta fel a következő apróhírdetést. A Négyszögletű Kerek Erdő feldolgozásakor például a következőképpen hangzott Aromó jellemzése:

Határtalan ésszel rendelkező kistestű négy lábú nálánál okosabbat keres.

Jelige: mindent meg tudok magyarázni

A kincskereső kisködmön Kесе kalaposa pedig a következő hirdetést fogalmazhatta volna:

Nyáron fejfedőket gyártó kisiparos téli elfoglaltságához keres közreműködőket.

Jelige: Hogi vagi?

Kedvelt forma az is, amikor a jellemzést activity formában, körülírással, rajzzal vagy mutogatással végezzük. Ilyenkor a feladatmegoldás csoportmunkában történik, a cél az, hogy minél több tulajdonság kerüljön összegyűjtésre, hogy a többi csoport ki tudja találni az adott szereplőt.

Jellegzetesen könyvtári feladat, amikor szócikkeket, szótárat használtatunk. Ennek különösen nagy jelentősége van a Kincskereső kisködmön feldolgozása esetén: például magyarázzátok meg az alábbi kifejezéseket és szavakat: soha meg nem kentek még fahéjjal, odapányvázna az asztal lábához, kordé, okuláré stb. Ugyanakkor a gyerekek is megpróbálkozhatnak a szócikkek készítésével. Így volt ez a Négy szögletű Kerek Erdő mű esetén is, amikor a műre legjellemzőbb szavak jelentését kellett magyarázni.

A regény szerkezeti felépítésének megbeszélésére szolgálhat a következő feladat is, amelynek során az összekeveredett mondatokat a regény megfelelő szerkezeti részeihez kell párosítani (Lassie hazatér):

Minden jóra fordul Bevezetés

Szökés Skóciából Főrész

Megismerjük Lassie-t és gazdáit Befejezés

Életveszélyes helyzetek

Csak haza, haza!

Újra otthon

A kreativitás fejlesztése

A művek feldolgozása során gyakran a drámajáték eszközei is felhasználásra kerülnek. Ennek során az empatikus készségek erősödhetnek. A feladattípusok a következők lehetnek: valamelyik, a csoport által a legjobban kedvelt jelenet kerül eljátszásra vagy dramatikus felolvasásra olyan módon, hogy a csoport minden tagjának jusson szerep. A Négy szögletű Kerek Erdő feldolgozása során rendeztünk költőversenyt, ahol az alábbi szavak kerültek felhasználásra: édes, torta, születésnap, péntek, barátok. A kreativitás fejlesztését szolgálhatja a képregény készítése is, amely bármelyik műhöz, illetve tetszőleges választott fejezethez kapcsolódhat. Célszerű legalább 5 képből, és minden képhez 1-1 mondatból álló alkotást készíttetni. Ugyanezt a képességet fejleszti az is, amikor az iskolarádió vagy az iskolaújság számára egy rövid, legfeljebb 5 kérdésből álló beszélgetést, riportot, interjút kell készíteni. Például arról, hogy hogyan lehetne iskolás korban pénzhez jutni, vagy olyan legendákról, hiedelmekről, mint például huhog a bagoly éjszaka: valaki meg fog halni (Tom Sawyer kalandjai). Ilyen módon a készségek fejleszthetők és a tanulási folyamat is elősegíthető.

Összegzés

A fent bemutatott feladattípusok alkalmazásával lehetővé válik az irodalmi művek feldolgozásának aktív módja, amely elősegíti a művek belsővé válását.

A választott művek könyvtári környezetben történő feldolgozása motiválttá teszi a tanulókat, nem érzik kötelezőnek a „kötelezőket”, többirányú kompetenciafejlesztés, közösség- és személyiségfejlesztés valósítható meg, és nem mellékesen a könyvtárhoz való pozitív kapcsolódás lehetősége is megnyílik.

„Az olvasóvá nevelés valójában egy út, melynek állomásait érdemes megfontolni, az utazás módját, sebességét jól megtervezni, a mikéntjét pedig leginkább az utazóhoz, a gyermekhez igazítani.” (Gombos Péter)

MELLÉKLET

Erich Kästner: Emil és a detektívek című művének feldolgozása

feladatsor

1. Készítetek karikatúrát (rajzot) arról a detektívről, amilyen a ti csapatotok szeretne lenni! A legjellemzőbb tulajdonságot próbáljátok ábrázolni, azt emeljétek ki! (segítetek a képek)

2. Javítsátok ki a helytelenül írt fejezetcímeket!

- Úton Lipcse felé
- Nagy izgalom a Strauss utcában
- A látóhatáron feltűnik a sípos gyerek
- Üldözés lovon
- Egy liftes gyerek sárga egyenruhában
- A tolvaj egyedül baktatott az utcán
- Mire jó a gemkapocs?
- Emil a rendőrségen
- Van-e a történetnek közmondása?

3. Számokat gyűjtöttem a regényből. Nyomozzátok ki, mire vonatkozhatnak!

177; 2; 0579; két tucat; 18,17; 140

4. Gyűjtsetek minél több foglalkozást a regény alapján! Készítsetek rajzokat a foglalkozáshoz tartozó eszközökből, illetve keressetek jellemző szavakat az egyes szakmákhoz! Próbáljátok meg a foglalkozás képviselőjének emberi tulajdonságait is összegyűjteni!
Segítségül használhatjátok a regényt, az értelmező szótárat, az asztalon lévő lexikonokat!
5. Írjatok levelet (esetleg elektronikus levelet), vagy sms-t Emil nevében az édesanyjának vagy a nagymamájának! Fogalmazzatok úgy, hogy ne ijedjenek meg a történetek miatt!
6. A regényt egy német író, Erik Kästner írta. Be lehet ezt bizonyítani a mű alapján? Keressetek magyar neveket a német helyett! Használhatjátok az utónévkönyvet!
7. Fogalmazzatok kiáltványt! Célja az legyen, hogy minél többen csatlakozzanak hozzátok nyomozónak! Gyakoroljátok felolvasni-előadni is a leírtakat! Keressétek meg, hova lehetne beilleszteni a regénybe azt, amit írtatok!
8. Mit gondoltok, milyen célja lehetett a további lopással a tolvajnak? Fejezzétek be a mondatot!
A tolvaj azért lopott, mert
.....
.....
.....
9. Mit tett Emil és édesanyja a jutalommal? A ti csapatotok mit tett volna a pénzzel?
10. Válasszatok ki egy kedvenc jelenetet és játsszátok el! Hozhattok hozzá eszközöket, készíthettek jelmezeket!
11. Van e tanulsága a történetnek? Gyűjtsetek szólásokat, közmondásokat, használhatjátok a Magyar szólások és közmondások könyvet hozzá!

TOTO Emil és a detektívek

1. Ki írta a regényt?

- 1. Eric Knight
- 2. Erich Kästner
- X. Eric Clapton

2. Mi volt a foglalkozása Emil édesanyjának?

- 1. varrónő
- 2. mosónő
- X. fodrász

3. Hova utazott Emil?

- 1. Berlinbe
- 2. Dusseldorfba
- X. Hamburgba

4. Ki rabolta ki Emilt?

- 1. a keménykalapos
- 2. a kalap nélküli
- X. a puhakalapos

5. Mit vittek el Emiltől?

- 1. a nagymamának szánt virágcsokrot
- 2. a nagymamának szánt pénzt
- X. nagymamának szánt ajándékot

6. Ki adott pénzt villamosjegyre?

- 1. az író, Kästner
- 2. Emil nagymamájának a szomszédja
- X. egy segítőkész gyerek, Krummbiegel

7. Hogy hívták a dudás gyereket?

- 1. Gusztáv
- 2. Petzold
- X. Traugott

8. Ki irányította a nyomozóbrigádot?

- 1. kis Kedd
- 2. a Professzor
- X. Kalapocska

9. Mi volt a jelszó?

- 1. Emil
- 2. a tolvaj
- X. pénz

10. Mit ettek a nyomozóbrigád tagjai?

- 1. szendvicseket
- 2. hamburgereket
- X. hot-dogokat

11. *Hogyan tudták bebizonyítani a lopást?*

1. jelentkezett a tettes a rendőrségen
2. lyukas volt minden pénz, mert a tű átszúrta
- X. minden pénznek a sorszámát feljegyezte Emil édesanyja

12. *Milyen eszközzel közlekedett Kalapocsksa?*

1. gördeszván
2. görkorcsoyán
- X. kerékpáron

13. *Milyen címen jelent meg az újságcikk?*

1. A vidéki gyerek elfog egy tolvajt
2. Száz berlini gyerek elfog egy tolvajt
- X. Tischbein Emil elfog egy tolvajt

13 + 1. *Mivel vendégelte meg Emil családja a gyerekeket?*

1. rétesel és forró csokoládéval
2. lángossal és forró teával
- X. kakaós csigával és tejjel

IRODALOM

Czakó Réka: *15 tipp, hogyan neveljünk olvasó gyereket... avagy hogyan segíthetünk kisiskolásoknak az olvasás megszeretetésében?*

[<http://www.egigerokonyvek.hu/neveljunk-olvasokat/szuloknek/item/tippek-truekkoek>]

Dull Szabolcs 2012: *Lepereg Nemecek nyomora a Harry Potter-nemzedékről*

[<http://www.origo.hu/itthon/20120318-miert-nem-olvassak-szivesen-a-diakok-a-kotelezo-olvasmanyokat.html>]

Gombos Péter: *A kortárs gyermekirodalom és az irodalomtanítás*

[http://www.arkadia.pte.hu/magyar/nyomtatasi_cikk?id=gombos_kortars_gyerek]

Gordon Györi János 2009: *Kötelező, közös, kölcsönös olvasmány. Hagyomány és megújulás az iskolai olvasmányok kánonjában* [<http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=982>]

Gyeskó Ágnes 2009: *Járatlan utat járt útért el ne hagyj! avagy Miért ne ragaszkodjunk a bevált kötelező olvasmányokhoz?* [http://www.tanszertar.hu/eken/2009_02/gya_0902.htm]

Láng Benedek 2011: *Magyar lúzerképző: kihez szólnak a kötelező olvasmányok?*

[<http://www.komment.hu/tartalom/20110915-velemenya-magyar-altalanos-iskolak-kotelezo-olvasmanyai-eletidegenek-a-gyerekektol.html>]

Legát Tibor – Tamás Zsuzsa 2007: *„Temessék már el a csávót!”*

[http://magyarnarancs.hu/konyv/kotelezo_olvasmanyok_temessek_mar_el_a_csavot-67064]

NAT 2012 [http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatasi_nemzeti-alapinterv-nat/nemzeti-alapinterv]

Szabóné Csepregi Boglárka 2009: *Fő-Szerep Drámapedagógia alsó tagozaton az olvasóvá nevelés részeként* [http://www.tanszertar.hu/eken/2009_04/szcsb_0904.htm]

Szili Csaba 2012: *Kötelezőkről röviden* [<http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=390>]